

Fotod: Jane Remm.



*Aed on paljude liikide koosloome – kimalased tolmeldavad ebaküdooniat, mida inimestest aednikud on oma väljaheidetega väetanud ning mille vilju söövad, linavästriik väetab tomateid ja tihaste maha jäetud seemnetest kasvab taas päevalill. Neid koosloome punkte tasub märgata ja jäädvustada ka ilma sekkumata.*

Fotod: Jane Remm.



*Teiste liikide loovuse ja loomunguna võib käsitleda nende elutegevuste tulemit, näiteks mahajäetud pesi, aga ka protsessi tulemit, näiteks hürte poolenisti söödud seept. Eriti põnevad on objektid, kus saavad kokku inimloomung ning teiste mõju, näiteks koide näritud villane kampsun või inimese poolt mõjutatud kärjed.*

## HARJUTUSI LIIKIDE- VAHELISEKS KOOSLOOMEKS



Koosloome teiste liikidega aitab leida viise, kuidas teiste elusolenditega koos luua ja loomungut mõtestada. Selle sihiks on toetada empaatiat ja vastutus-tundlikku suhtumist ning liikidevahelise koosloome katsetamise ja mitmete perspektiivide esiletoomise kaudu mõelda koosloomest inimüleselt. Teiste loodu inimloomunguga samaväärselt mõtestamine aitab kriitiliselt hinnata, millist loomungut vähenevate ressursside tingimustes vajame. Meetodiga kaasnevad eetilised küsimused suunavad koosloome algatajat enesekriitiliselt mõtlema. Koosloome eelduseks on koostööpartnerite tundmine, teadmised bioloogiast, omalmade jälgimine, aga esmalt meie koos elamise märkamine. Kooselisteerimise ja vastastikuse sõltuvuse jäädvustamiseks ja võimendamiseks sobivad kunsti vahendid hästi.

Loodusteadusliku taksonoomia järgi on inimene liik imetajaid. Antropotseeni ajastul, inimõjuga kuuenda väljasuremislaone taustal võib jääda mulje, et oleme teistest liikidest erilisemad, lisaks võib paljudel inimestel olla raske mõelda endast kui liigist, saati veel teistega võrdsest.<sup>1</sup> Liikidevahelise koostöö väärtustamist kunstis on mõjutanud posthumanistlik lähenemine, mis julgustab liikuma edasi inimkesksetest käsitlustest, seades kahtluse alla inimese kui maailma keskme ja hajutades tavapäraseid eristusi inimeste, teiste elusolendite ja eluta mateeria vahel<sup>2</sup> tunnustades kõigi toimijavõimekust. Kuid mitteinimkesksust leidub ka loodusteaduslikus võrkjas evolutsioonimudelis ning põlisrahvaste mõttemiisides, mis on tihti paljusubjektseid ja -perspektiivilised, arvestavad teiste liikide agentsust ning inimeste elu põimitust loomade, lindude, taimede ja seentega.

Liikidevaheline koostöö võimaldab mõtestada teiste loodud objekte või elutegevust erilisena, sealjuures peame arvestama, et erinevad liigid tõlgendavad samu nähtusi enda omaloomades omamoodi. Mesilaskärjed, mahajäetud herilasepesad ja muu nende loodu on elutegevuse osa, nii nagu inimesest kunstniku elutegevuse osa on kunst. Mõeldes mesilastest kui loojatest ja inimesest kunstnikust kui bioloogilisest funktsioonist, on meievaheline koostöö võrdsem. See annab teise perspektiivi mitteinimeste toimijavõimekusele ja meievahelisele koostööle ka siis, kui mõistame, et meie eesmärgid protsessis on erinevad.<sup>3</sup> Liikidevaheline koostöö eeldab eetilist tundlikkust, kuna sekkutakse teiste tähenduslikesse maailmadesse. Koostöö protsessis on kunstniku jaoks oluliseks küsimuseks enda kontrolli vähendamine ja kompositsiooni avamine teiste perspektiividele, et teised saaksid esile kerkida dialoogiliste tegutsejate ja tõlgendajatena.<sup>4</sup> Selle juures tasub arvestada, millised tõlgendusprotsesse teised liigid kasutavad.<sup>5</sup> Hoolivat ja austavat interaktsiooni võiks alustada olemasolevate suhete jälgimisest ning teiste omaloomade uurimisest.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Braidotti, Rosi 2019. *Posthuman Knowledge*. Polity Press.

<sup>2</sup> Vaata näiteks Braidotti, Rosi 2019. *Posthuman Knowledge*. Polity Press ja Haraway või Wolfe, Cary 2021. *Art and posthumanism. Essays, Encounters, Conversations*. University of Minnesota Press. Minneapolis, London. (Series Art after Nature).

<sup>3</sup> Remm Jane 2024. Koostöö paneb kõlama teiste liikide hääled. *ERR Novaator*, 29.01.2024. <https://novaator.err.ee/1609236348/koostoe-paneb-kolama-teiste-liikide-haaled>

<sup>4</sup> Remm, Tiit & Remm, Jane 2024. Vaated, hääled ja koostöö – paljuperspektiiviline tähendusloome ökokunstilistes sekkumistes. *Kunstiteaduslikke uurimusi* 2024 / 33/ 3-4, 155-178.

<sup>5</sup> Vt ka Maran, Timo & Kull, Kalevi 2014. Eco-semiotics: Main principles and current developments. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 41-50, 96. 10.1111/geob.12035.

<sup>6</sup> Von Uexküll, Jakob 2012. *Omailmad*. Tlk Mari Tarvas. Tartu: Ilmamaa.

## Harjutusi

- Mõttele, milliste mitteinimestega sa enda erialases loovtegevuses koostööd teed ja keda sooviksid koostööpartnerina käsitleda. Uuri nende füsioloogiat ja tajusid. Koostöö eelduseks on koostööpartnerite tundmine.
- Mõttele, kuidas nemad võiksid sind, teie koos eksisteerimist ja koostöömet enda omaloomas tajuda. Kas oled näiteks märganud, kui mõnused on inimeste kootud lambavillast esemed riidekoidetele ning hiirtele pesaehituseks või söögiks? Või jälginud, kuidas ronitaimed aedniku pakutud tugiposte tõlgendavad ja kasutavad? Oled kujutlenud, teades, et kahepaiksetel on hea ruumimälu, milline võiks olla aia psühhogeograafiline kaart nende tajus?
- Kuidas te üksteist mõjutate? Mida näed nende tegevuses sellist, mis mõjub loova või inspireerivana? Kuidas võiksid teised tegutsejad sinu tegevust tõlgendada? Leia mõni nende loodud objekt. Võimenda seda sulle sobiva ja teiste heaolu arvestava meediumi abil.
- Aed kujuneb pidevalt paljude tegutsejate koostöös. Kuna tõlgendajad aias on erinevad, ei ole ka ühesugust aeda, vaid aias on paralleelselt palju erinevad ilmu. Pööra tähelepanu aias pidevalt toimuvale koostööle, märka ja jäädvusta seda sekkumata. Püüa aeda näha teistest perspektiividest ja loovalt, see aitab tajuda koostöö toimimist koostöömoodina. Vähenda aias enda kontrolli ja muuda aeda elurikkamaks nii, et seal oleks rohkem suhteid. Vaata nõuandeid kaardilt „Segaduse ja hääbumise esteetika”.
- Reflekteeri koostöömet kirjas või pildis. Kuidas see toimib? Kes on autorid?